

Heinjokelainen

VUOSI 2001

HEINJOKISAATIO / PUSULAN KARJALAISET

PITÄJÄJUHLAT

Pitäjäjuhlat ol tulossa taaskii,
jätä nyt isäntä metsäs ja maaskii.
Tottaha Pusulaa löyvvetään tie,
ja sinnehä lähetää, sie sekä mie.

Helppo on junassa, autossa ajjaa
kyyvissä monta Mattii ja Maijaa.
Juhlille varmast o mänössä hyö
näi jatketaa joukkoo työ sekä myö.

Sunnuntak aamun, juhlat ko alkaa,
tuossa näät entist naapuri Olkaa.
Katsoha, vielhä näkköö sinnuu,
vieläks sie ennää tunnet minnuu?

Pyhäaamun ensiks mieli herki
luo Karjalaa jääneihe muistomerki
myö kokkoonnuttaa, muistetaa heitä,
ketkä o eläneet enne meitä.

Sitpä soivat jo kirko kellot
ne kaijullaa kattaat metsät ja pellot.
Nyt Anni ja Paavo, Pekka ja Pirkko
on matka määrän Pusula kirkko

Jo kohtapa kirkossa avarassa,
iha ko aikannaa Heinjooella.
Voimalla lauletaa kaikki virret,
nii jot tärisee seinähirret.

Ko kirko jälkee o väl'aja vuoro,
se surina soip niiko mehiläiskuoro.
Ka terve, terve! Muistat sie minnuu?
Vuoskymmenii en oo nähtkää sinnuu.

Juhlat vaik kääntyyt loppupuolee,
ei nytkää viel oo syytä huolee.
Ko sinne ja tänne voip kättä lyyvä,
karjalapiirakat ja munavoit syyvä.

Päiväjuhlaa o jälellä vielä,
laulut ja lausunnat kuullaa täällä.
Ja mielessä liikkuu lämmintä leutoo,
ko muistellaa armasta synnyinseutuu.

Juhlapuhe se o kohokohta,
iha ko voileivä pääl vetäs lohta.
Ja usjast siin haastetaa Karjalasta,
meille nii rakkaast nyt ja vasta.

Kotiseuvu murre ei jouva hukkaa
Heinjokkii muistamast ei kiellä kukaa.
Kaikissa vaiheissa vaihtelevaisissa
Karjala ellää karjalaisissa.

Nää juhlatko loppuu, erota pitää
yks lähtöö läntee ja toine ittää.
Mukan olojaa ei varmast kavu kukkaa,
täältä henkistä evästä saatii mukkaa.

Maria Litja os. Nieminen (1908-89)

LUKIJALLE

Kädessäsi on heinjokelaisten ikioman lehden toinen numero. Tämän lehden välityksellä me Pusulan karjalaiset haluamme toivottaa Teidät, vieraamme tervetulleiksi tänne Pusu-laan. Samalla lehti olkoon eväänä kotimatkalta muistuttamassa teitä ja meitä juuristamme. Toivomme, että mahdollisimman moni ei-heinjokelainenkin tutustuisi lehteen ja samalla myös meidän taustaamme.

Toivomme, että lehti pysyy hengissä ja ei vain pysy hengissä, vaan vahvistuu. Me Pusulassa pystyimme kaksinkertaistamaan painokseen sivumäärän edellisestä. Tarinaa näyttää riittävän mutta ne muistelijat, joilla on omakohtaista kerrottavaa, vähenevät vähä vähältä. Toki nuoremmissa on heitä, jotka ovat tarkkaan kuunnelleet, mitä vanhemmat ja isovanhemmat ovat kertoneet, mutta se on kuitenkin toisen käden tietoa.

Monetkaan vanhemmasta väestä eivät enää pysty kirjoittamaan. Tässä on Sinulla, hyvä nuori, mahdollisuus ottaa vaikkapa nauhuri ja tallentaa arvokasta perinnettä ennenkuin se on kokonaan myöhäistä.

Toivomme Sinun viihtyvän juhlassamme
Pusulan Karjalaiset

Jos haluat, että omaisesi poismenosta ilmoitetaan seuraavan Heinjoki-juhlan Jumalanpalveluksessa, olisi varmintaa, että ilmoittaisit siitä itse Heinjoki-Säätiölle puh. 09-2245 809

Kyläkirja Ristseppälä-Rättölä

Aikomuksemme oli saada kirja jakoon jo tänne Heinjoki-juhille. Se ei nyt ihan onnistunut, mutta tulossa on. Tilauksia voi tehdä täällä ja myöhemmin säätiön asiamieheltä Eija Kovasimelta.

Kirjatoimikunta

Heinjoki-säätiöltä on saatavissa seuraavia tuotteita:

Vuoden 2001 hinnasto

Heinjoki-historia	á 200,-
Heinjoki-kuvateos	á 100,-
Heinjoki-video	á 120,-
Heinjoki-juhlavideo v. 1994	á 100,-
Kopralla-kirja	á 40,-
Kääntymä-kirja	á 120,-
Näi myö enne elettii-kirja	á 150,-
Kääntymä-runoteos	á 10,-
Heinjoki-viiri	á 100,-
Heinjoki-postikortti	á 5,-
Heinjoki-esite	á 5,-
Maija Litjan runoteos	á 40,-
Heinjoki-kartat 1-4	á 50,-/osa
Karttojen selitysosa erikseen myytäessä	á 15,-
Vanha Äyräpää II	á 50,-
Karjalan Kirkkokummut, P. Koponen	á 285,-

Tapahdumia

Vuoden 2002 Heinjoki-juhla Nummella

Kääntymä-päivä Pusulan Ahjolassa 19.8.2001

Heinjoen kirkonkylän koulupiirin kyläpäivä
Nummelan Airmotelissa 13.10.2001

Heinjokelainen

Julkaisija: Heinjoki-säätiö / Pusulan karjalaiset

Toimitus: Saara Parikka

Taitto: DigEdit-Kuvapalvelu

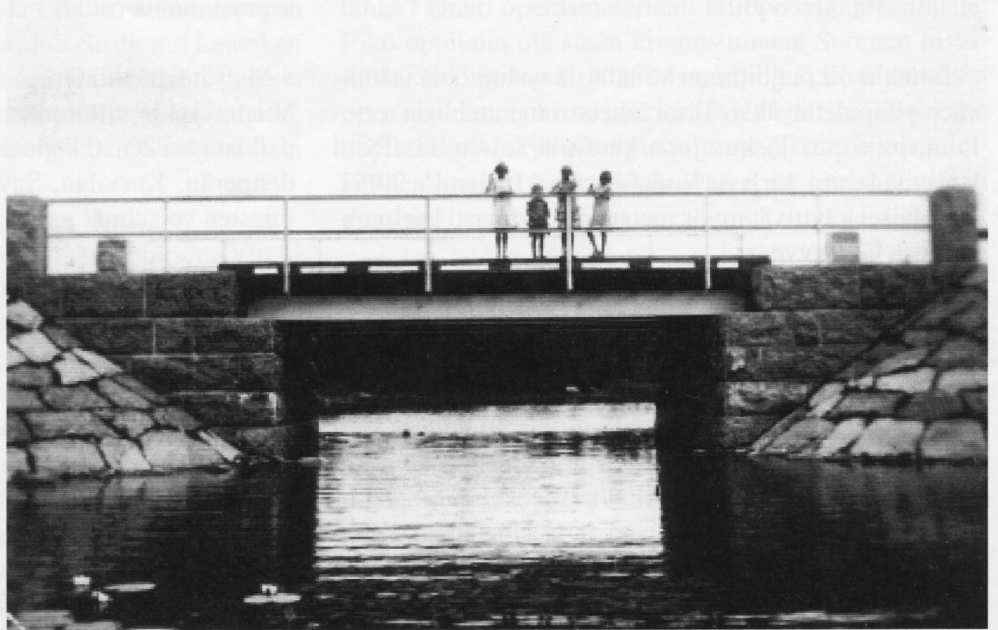
Painopaikka: Karkkilan Painopalvelu Oy

TAISTELU HEINJOEN KIRKONKYLÄSSÄ

19. - 20.6.1944

Puna-armeijan 9.6. alkanut suurhyökkäys menestyi yllättävän hyvin huolimatta suomalaisten vastatoimenpiteistä. Vihollinen saavutti jo aamulla 19.6. lentokentän tason. Kirkonkylän suunnassa viivytti eversti Albin Ravilan komentama jalkaväkirykmentti 53. Sen II pataljoona oli asemassa Heinjoen asemalla rautatielinjan varressa ja kapteeni Pelle Terhon I pataljoona Kaltoveden rannalla Kääntymälle johtavan tien suunnassa.

Vihollinen aloitti illalla 19.6. hyökkäyksen Heinjoen asemalla. Ensimmäiset hyökkäykset torjuttiin, mutta asemista oli suunnitelmien mukaisesti luovuttava. Viimeisenä viivyttävän 7. komppanian partiot totesivat venäläisten marssivan jo Viipurin maantiellä. Komppanian oli hakeuduttava metsiä myöten omalle puolelle. Vihollinen sai illalla 19.6. haltuunsa kirkonkylän ja ryhmittyi samana iltana jo Viipurin valtausta varten. Tilanne oli todella uhkaava.

Tämän kirkkosillan heinjokelaiset lähtiessään osittain tuhosivat.

Tuokkolan suuntaan oli ryhmittynyt luutnantti Erik Francken 2. komppania. Etulinja oli Kaltoveden rannassa, joka maastollisesti oli varsin epäedullinen, koska maasto vihollisen puolella oli paljon korkeammalla. Aseman suunnasta ja muualtakin kuului illalla taistelun melua. Ilma oli savuista. Väsyneet miehet koettivat jonkin verran pikalinnoittaa asemaansa, mutta vähäiseksi se jäi. Komppanian komentopaikka oli Paloniemen talossa.

Francke totesi, että vihollisella tulisi olemaan kirkon tornista erinomaiset tulenjohtomahdollisuudet vastarannalla oleviin komppanian asemiin. Sen takia hän käski räjäyttämään tornin. Käytettävissä oli vain kasapanoksia, joten työ ei kunnolla onnistunut. Viimeisten omien joukkojen vetäytyttyä Kaltoveden yli räjäytettiin myös sen yli johtava pieni silta. Räjäyttäminen ei onnistunut täälläkään pelkillä kasapanoksilla riittävän hyvin.

Venäläiset lepäilivät kirkonkylän taloissa ja ilmeisesti tarkastelivat, mitä oli jäänyt jäljelle. Ei varmaan kovin paljon sotureille arvokasta.

Aamulla vihollisen kärki tuli Kaltoveden rantaan ja sai heti tulta vastaansa. Sen seurauksena venäläiset heittimet avasivat tulen, johon myös I Pataljoonan heittimet vastasivat. Venäläisten jalkaväki yritti päästä yli hyppimällä sillan jäänteitä pitkin, mutta se torjuttiin.

Seuraavaksi venäläiset alkoivat pyrkiä sillan Viipurin puolelta matalan lahden yli työntämällä edellään veneitä.

Tällä kohtaa oli asemassa konekivääri, joka esti tuleltaan yrityksen. Vähän ajan kuluttua venäläiset uusivat sen. Uraa-huudot kaikuivat. Sama konekivääri tuhosi jälleen hyökkääjät. Ruumiita kellui vedessä jo kasapäin. Vihollinen yritti vielä kerran päästä samasta kohtaa vastarannalle, mutta konekivääriä ei oltu saatu vaimennetuksi. Se tuhosi kolmannellakin kerralla hyökkääjät. Kurin on täytynyt olla kova vai lieeneekö alkoholilla ollut osuutta asiaan. Ehkä oli nautittu suomalaisilta jääneet kirkkoviinit.

Puolen päivän aikaan vihollinen suoritti uuden voimakkaan tulivalmistelun, jonka turvin sen jalkaväki pääsi hyppimään sillan raunioita pitkin vastarannalle. Samanaikaisesti se pääsi murtoon myös oikealla Latukankaan maastossa. Pataljoona irtautui saamansa käskyn mukaisesti kello 13.30 ja vetäytyi Kääntymän suuntaan. Vihollinen pysäytettiin seuraavana yönä VKT-asemaan Noskuanjärven ja Vuoksen välille. Heinjoki oli menetetty.

Niilo Lappalainen

ELÄMÄÄ ISON VIHAN JÄLKEEN HEINJOELLA JA LÄHIYMPÄRISTÖSSÄ

Venäläisten isovihaa ennakoivat hävitysretket alkoivat Karjalassa jo vuodesta 1706. Taloja poltettiin ja tiloja autioitui. Rauha tehtiin vasta vuonna 1721. Muolaan suurpitäjässä, johon Heinjokikin silloin kuului, oli vielä 10 vuotta myöhemmin autiotiloja toistasataa. Kasakkojen ratsuväkiosastoja liikkui vielä vuosikautia Viipurin ympäristössä vaatien kesäisin lautumia hevosilleen sekä syksyllä kuroja ja heiniä. Tämä vaikeutti paikallisten asukkaitten vähäisenkin karjan elättämistä talven yli.

Taloihin oli majoittunut venäläisiä sotamiehiä isäntävään ylläpidettäväksi. Tästä aiheutui monenlaisia rettelöitä, joita piti joskus jopa käräjillä selvittää. Tästä kerrotaan esim. kirjassa Vanha Äyräpää II sivuilla 90-91. Venäläiset käyttivät myös metsiä suruttomasti leiripaikkojensa läheisyydessä.

Rauhanteon jälkeen olot alkoivat vähitellen vakiintua ja puutavaran kysyntä maailmalla lisäätyi. Puutavaran myynnistä tuli uusi rahan ansaitsemiskeino. Vanhastaan talonpoika oli saanut tuloja tervan ja voin myynnistä sekä hallattomina vuosina kaskirukiista. Rahaa tarvittiin veroihin, suolan ostoon ja joihinkin tarvekalujen hankintoihin. Tsaari Pietari Suuren perustamaa Pietarin kaupunkia rakennettiin ja sinne meni kaupaksi kaikki, mitä saatiin viedyksi.

Viipurin porvarit alkoivat perustaa vesisahoja, esim. David Seseman rakennutti Heinjoelle kolme raamisahaa, joiden kaikkien käyttövoimana oli vesiratas.

Ensimmäinen saha rakennettiin v. 1723 Perojokeen Pien-Perolle, mutta vettä riitti vain puolen vuoden käyntiaikaan. Sahan tuotto oli 800 - 1000 toltta vuodessa. Tuokkolan saha sai rakennusluvan myös vuonna 1723. Täällä sahaustulos oli vain 300 - 500 toltta. Kääntymällä päästiin sahaa rakentamaan vuonna 1724 ja täällä vuosituotos oli 700-800 toltta lautta.

Myös Tuokkolassa sekä Kääntymällä voitiin sahata vain keväisin ja syksyisin. Sahatukit hankittiin lähimetsistä ja sieltä, mistä puuta voitiin uittaen tuoda. Ammattimiehet, kuten sepät ja sahurit tulivat sahalle muualta perheineen. Lisäksi tuli hakkuu- sekä muita työmiehiä. Kirkonkirjoihin pappi merkitsi sahojen väen erikseen "Sahan kansa" otsakkeen alle erotukseksi paikallisista asukkaista.

Filip Seseman kierteli Antreassa, Heinjoella ja Muolaassa ostelemassa veistettyä puutavaraa, kuten palkkeja, parruja ja mastopuita. Parrut valmistettiin sekä kuusesta että männystä, palkit ainoastaan männystä. Nämä uitettiin Vuoksen kautta Laatokalle ja sieltä edelleen Pietariin. Tilastoja ei veistetyn puutavaran viennistä ole, mutta niitä uskotaan olleen kuitenkin tuhansia kappaleita vuodessa. Sahoilta laudat uitettiin Viipuriin ja alavirroissa olevien sahojen padot jouduttiin avaamaan ja tästä seurasi monta riitaa.

Metsätöistä tuli tärkeä osa talonpojan toimeentulosta. Veistetyistä ja uittorantaan toimitetusta kuusimetrisestä palkista sai 20-30 kopeekkaa v. 1721. Tuokkolan, Lahdenperän, Kurvilan, Savastilan, Rättölän ja Pihkalan miesten veistämät parrut uitettiin Kaltoveden kautta.

Verokomissiolle kerrottiin näissä kylissä olleen melko hyvät palkkimetsät, kuten myös idempänä Pirilässä ja Ristseppälässä.

Heikurilan ja Koparalan miesten veistämät tukit uitettiin Äyräpääjärven kautta Vuokselle. Kämärältä ja Pienperolta ne uitettiin Perojokea pitkin Viipuriin.

Palkkien veistäminen kiellettiin vuonna 1743, jolloin arvopuut oli jo hakattu. Kirkkoherra F.P.Norring mainitsee Viipurin ympäristön metsien olevan vain vähäarvoisia lepikoita ja koivikoita. Palkkikaupan kieltäminen vaikeutti heinjokelaisten elämää ja kun vielä Vuoksi tulvi samoihin aikoihin useihin Heinjoen kyliin, se aiheutti tuhoa maanviljelykselle.

Sahojen toiminta kiellettiin v. 1796, koska katsottiin metsien loppuvan. Työväestö joutui muuttamaan muille paikkakunnille, joitakin jäi kyliin pieneläjiksi.

Kuten edellä ilmenee, on Karjalan kansa metsineen ollut rakentamassa Pietarin kaupunkia, joka on rakennettu melkein suolle, joten puutavaraa on tarvittu melkoisia määriä. Tämän lisäksi Viipurin saksalaiset porvarit laivasivat suuria määriä puuta Eurooppaan.

Aulis Kääriäinen

Lähteenä käytetty mm. Raimo Rannan tutkimusta: Vanhan Suomen talouselämä

YMMÄRTÄMYTTÖMYYTTÄ VAI TIETÄMÄTTÖMYYTTÄ?

Osalta Suomen kansaa näyttää menevän ”puurot ja vellit” sekaisin puhuttaessa Karjalan eri alueista. Moni keskipolven suomalainen ei tunnu olevan tietoinen edes pakkoluovutettujen alueiden sijainnista tai siitä, ettei niille jäänyt lainkaan entistä väestöä, ei enempää suomalaisia kuin syntyperältään alkuaan venäläisiä tai muuta vierasta kansalaisuutta olleita.

Historiallinen Karjala oli vielä 1200-luvulla Euroopan laajin yhden heimon hallitsema alue. Se ulottui Laatokan etelärannalta Lappiin ja Kymijoelta Äänisen taakse. Myös Inkeriläiset katsottiin kuuluvan Karjalan heimoon. Tämä Suur-Karjala joutui vähitellen osin Venäjän, osin Ruotsi-Suomen alaisuuteen.

Suuren Pohjan sodan (1700-1721) seurauksena Viipurin lääni ja Pohjois-Karjala joutuivat pitkiksi ajoiksi Venäjän valtaan ja alkoi raskas miehityskausi, jota kesti itäisen Suomen osalta aina Suomen itsenäistymiseen asti.

Puuttumatta sen enempää Karjalan aikaisempiin omistajiin, totean, että Karjala oli Venäjän vallankumouksen jälkeen (v. 1918) jakautunut Suomen Karjalaan ja Venäjän Karjalaan. Venäjään kuuluivat Aunuksen ja Vienan Karjala, joita yhteisesti kutsutaan Itä-Karjalaksi. Suomeen kuuluivat Suomenlahden ja Laatokan välissä oleva Karjalan Kannas, Laatokan luoteis- ja pohjoisranta saartava Laatokan Karjala sekä Pohjois- ja Etelä-Karjala. Ei siis ole ihme, jos tulee sekaannusta puhuttaessa nykyisin Suomen tai Venäjän Karjalasta.

Viime sotien rauhanteoissa Suomi menetti Kannaksen, Laatokan Karjalan, Suomenlahden saaria ja pieniä osia Etelä- ja Pohjois-Karjalasta. Näiltä alueilta ovat kotoisin yleisesti evakoiksi kutsutut karjalaiset.

Ällistyin, kun minulta pariinkin kertaan on kysytty: ”Osaitko puhua suomea, kun ensi kerran olet tullut tänne Suomeen?” (Mistä, Suomessahan me asuimme ennen sotia). Toinen kysymys: ”Oletko tavannut entisiä tuttuja siellä Karjalassa käydessäsi?”

”Mitä tarkoitat?”

”No niitä, jotka jäivät sinne, kun te lähditte evakkoon.”

”Siis meitä Suomen kansalaisiako tarkoitat?”

”Niin juuri, koska nykyisin puhutaan siellä asuvista karjalaisista.”

Vielä jatkokysymys: ”Missä vaiheessa sinun perheesi kääntyi luterilaiseksi?”

”Kuule meitä lähti evakkoon runsas 400 000 henkeä ja meistä ortodokseja oli noin 80 000 ja tuskin kukaan muutti uskontoaan tänne läntiseen Suomeen muutettuaan. Sota-aikana sinne jääneitä on Virolaisen Jussin tietämän mukaan 16 henkilöä. Siis 16 ihmistä jäi, enkä todellakaan tunne heitä.”

Lähihistorian heikko tuntemusko on syynä tähän sekaannukseen? Onko Suomen koululaitos osasyllinen tähän? Onko opetusmateriaali tai opetus puutteellista? Eikö oppilaita ole saatu kiinnostumaan Suomen historiasta. Sodan loputtua 1944 syksyllä koulun alkaessa opettaja luetteli historiankirjan sivut ja rivit, jotka me oppilaat mustekynällä mustasimme. Teimme siis omakätisen sensuroinnin. Mahtavatko ne tiedot vieläkin puuttua.

Asia joka kaivelee mieltäni, ehkä jonkun muunkin, on, että vieläkin elää luulo, miten me karjalaiset hyödyimme menettäessämme kotimme. Suomen Valtio muka antoi meille maat ilmaiseksi ja maksoi suuret korvaukset, vaikkei meillä siellä mitään ollut. Uskotaanko todella, että koko karjalaisväestö olisi pystynyt, osannut ja halunnut huijata ja vääryydellä vaatia korvauksia olemattomasta.

Ei tuntunut miellyttävältä kuulla tätä useammalta kuin yhdeltä ihmiseltä. Niinpä kerran otin esiin kaikki perheemme säilyneet asiapaperit ja luetutin ne aikajärjestyksessä. Selvitin, mitä meillä jäi rajan taa ja sen, etteivät korvaukset todellakaan kattaneet menetyksiä, puhumatakaan aineettomasta, kulttuurin hajoamisesta, jota ei rahalla korvata. Ainakin yhdelle selvisi tosiasiat. On vain tilanteita, jolloin ei ole mahdollisuutta tähän. Mikä on tällaisten luulojen tausta? Pelkkä tietämättömyyskö vai kateus, mikä?

Joskus olen kysynyt: ”Olisitko todella ollut valmis vaihtamaan osasi meidän osaamme, meihin ”kolmannen luokan mustalaisiin”? Kulkemaan raskaat evakkotiet, kokemaan joskus nurjamielistä kohtelua, elämään epävarmana tulevaisuudesta.”

Jos olisimme jääneet tänne elämään passiivisina ja odottaneet, mitä meille annetaan kuin köyhänapuna, olisi silloin ollut helppo säälitellä: ”Tuollaisia ne ovat, tässä me niitä elätämme.” Luulisi oleva helpotus muille suomalaisille, kun meistä ei tullut yhteiskunnan elättejä ja meille annettiin mahdollisuus aloittaa uusilla asuinpaikoilla.

Karjalaisilla on halu selviytyä. Sen ovat vuosisataiset vainojen ajat opettaneet. Sota-aikana kotiseuduille palat-
tuamme ei ollut kuin maan tasalle poltetut kylät, pommi-
kuoppia täynnä olevat pellot. Ei ollut masennukselle
sijaa, kiireesti aloitimme tyhjästä ja kuinka erilaisia olivat
kylät joutuessamme ne uudestaan jättämään.

Elokuvassa ”Autiot talot, hylätyt pihat” kuvataan asi-
oita, jotka eivät mielestäni vastaa totuutta. Ensiksi: Siinä
kuvataan perääntymisvaihetta vuonna 1944, jolloin
uudelleen joutuimme jättämään kotimme. Ymmär-
tääkseni siinä kuvauksen kohteena on kylä Valkjärvellä.
Kylä, jonka yli sota oli kulkenut. Missään ei kuitenkaan
näy sodan jälkiä, ei tykkitulen silpomia puita, rakennuk-
sia tai raunioita. Se tuntuu uskomattomalta, **ei missään
sodan jälkiä**, ei myöskään niitä vielä viimeistele-
mättömiä uudisrakennuksia, joita karjalaiset siellä
kiireellä rakensivat. Toiseksi: Sotilaitten kuorma-auto
seisoo pihalla ja sotilas kiirehtii: ”Äkkiä nyt autoon, että
voimme viedä teidät Suomen puolelle. Olen aina usko-
nut, ettemme me evakot kaikkina sotavuosina kertaakaan
ylittäneet valtakunnan rajaa.

Tulee mieleeni kirjailija Paavo Rintala, joka vuosia
sitten kävi Viipurissa ja venäläinen opas selitti, että
Viipuri on vanha venäläinen kulttuurikaupunki. Rintala
yritti väittää oppaalle, että se on suomalainen kupunki,
jonka venäläiset ovat vallanneet. Mutta opas suuttui ja
sainoi, että hän puhuu totta, koska heidän historian-
kirjassaan lukee näin. Rintala pohti: ”Mikä minä sitten
olen, kun olen syntynyt Viipurissa ja tiedän olevani suo-
malainen. Syntynyt Suomessa ja nyt kuulen, että Viipuri
onkin vanha venäläinen kaupunki.

Uskon, että jokainen karjalainen allekirjoittaa Eh-
rensvärdin kuuluisan lauseen: ”Ruotsalaisia emme ole,
venäläisiksi emme tahdo tulla, olkaamme siis suomalaisia.”

Milda Valtonen

Lähdetietoja:

Ester Kähönen: Vanha Äyräpää II

Paavo Koponen: Karjalan monet kasvot

Erkki Kuujo: Jo karjalan kunnalla lehtii puu

PERNIÖSTÄ KÄÄNTYMÄLLE

Talvisodan aikaan olimme evakkona Perniössä.
Velipoika, Esa, oli tykistö patterin mukana Kan-
naksen valtauksessa ja patteriston matka kulki
Kääntymän kautta. Hän kirjoitti meille elokuussa, että
kaikki kylän rakennukset oli poltettu. Marjapensaat olivat
puutarhoissa säilyneet ja he olivat maistelleet viini-
marjoja.

Syyskuussa 1941 isä pääsi menemään kotikyläämme
Kääntymälle. Hän vei mukanaan rakennusmiehen. Isä
kynteli peltoja ja kylvi ruista. Kirvesmies ja isä aloittivat
hirsimökin rakentamisen. Isä kuoli keväällä 1942.
Tällöin heillä olivat hirsimökin seinät pystyssä ja katto-
tuolit päällä. Kireä pankkiherra ei antanut rakennus-
rahoja, sisareni käydessä niitä pyytämässä ja hän joutui
sanomaan rakennusmiehen irti. Olimme äidin kanssa
vielä Perniössä, emmekä voineet auttaa.

Mekin pääsimme lähtemään kotiin keväällä 1942 ja
asuimme vähän aikaa lautakoppelissa, kunnes hirsimök-
ki sitten valmistui.

Olin juuri päässyt kansakoulusta ja paimentelin lehmiä
kotimäellä. Isältäni oli jäänyt kaksi askia tupakkaa.
Polttelin niitä salaa. oli niin ”miehekästä”, kun pöllit-
tupakka tuprusi.

Velimies sai lomaa armeijasta ja saimme kylvötkin
tehtyä. Syksyllä kylvetty ruis vihannoi kauniisti, vaikka
ilmassa leijui vielä ihmisruumiiden ja hevosten raatojen
haju. Syreenit kukkivat ja tuoksuivat ihanasti. Oli niin
mukavan vapaa olo.

Ruokaa oli monilla niukasti. Korttiannokset eivät
riittäneet, jollei ollut tuonut evästä tullessaan. Kaiken
lisäksi elokuun korttiannosten jauhot olivat huonoja. Ne
oli tuotu Saksasta. Mitä lie niihin sotkeneet, taisi olla
sahanpuruja joukossa, koska leivästä tuli kuin kuivunut
lehmänkasa. Vangit kantaa retuuttivat sadankilon säkkejä
kunnantalon kauppaan. Me sentään jo niitimme ruista
ja saimme siitä leivän jatketta.

Näiden noin kahden Karjalassa vietetyn vuoden aikana
rakennettiin paljon. Moni sai jo asuinrakennuksen val-
miiksi. Paljon oli asevelitaloja, joita rintamamiehet
veistivät karjalaisille aseveljille.

Lähtökäsky tuli 16.6.1944. Matkasin hevospelillä
Turun lähelle Marttilaan ja se matka kesti kaksi viikkoa.

Näin muisteli 7.4.2001

Pauli Pitkä Pusulassa

VIIMEINEN LÄHTÖ

Näkymä Tuokkolan järvelle.

Oli kesäkuun 14. päivä vuonna 1944. Heinjoen kirkon torni näkyi viistosti vajaan kilometrin päässä järven toisella puolella ollessani kahden muun pojan keralla aidanteossa Lahdenperän pohjoisrannalla Kurvilan kylässä. Eräs ohikulkija poikesi luoksemme sanoen: ”Lopettakaa jo aidan teko. Täältä tulee lähtö.” Hän kertoi vielä rajalta päin tulevan ihmisiä ja karjaa tien täydeltä. Noin 500-600 sadan metrin päässä kulkeva tie ei näkynyt meille. Radiota ei ollut, eikä myöskään puhelinta. Karjala-lehti oli ainoa yhteys ulkomaailmaan. Jos sekään enää ilmestyi? Emme me aidan tekoa lopettaneet, koska vasikat oli sinä päivänä päätetty viedä laitumelle.

Seuraavana päivänä mietin, että jos tulee lähtö, ainoat hevostärrymme olivat vain pienet kippikorilla varustetut kärryt. Hain metsästä puut isompia lavakärryjä varten. Ilma oli pilvinen ja pieniä sadekuurojakin tihuutteli. Pilviverhon takaa kuului lentokoneiden ääniä ja ammutta. Katsoin parhaaksi siirtyä navetan vintille näkö- ja sateensuojaan. Saatuaani aisapuut valmiiksi oli jo ilta. En onneksi hajoittanut kärryjä, koska aioin mennä aamulla kysymään sepältä, ehtisikö tämä tekemään niihin sepäntyöt.

Olin vähän levoton ja lähdin myöhemmin illalla Tuokkolan puolella asuvan enoni luokse, koska heillä oli radio. Enoni oli kylän viljelypäällikkö. Enon pihalle päästyäni sinne ajoi polkupyörälähetti esikunnasta. Enoni sai käskyn huolehtia, että kylät ovat tyhjäät aamulla kello kuuteen mennessä. Tuokkolan kylän asutus oli aika laajalla alueella. Lisäksi enoni alueeseen kuului Vuoksen pohjoispuolella olevien Kurvilan ja Lahdenperän kylien talot. Minun osalleni tuli tiedon vieminen näihin taloihin. Sain tehtäväni suoritettua vähän puolenyön jälkeen.

Kävin kotona ja läksin hakemaan hevosta, joka oli Pik’sillanniittyjen metsälaitumella. Huolestutti, että oliko hevonen pysynyt huonosti aidatulla alueella. Löysin hevosen ja kun sain sille suitset päähän, totesin kellon olevan 10 yli kaksi aamuyöllä.

Kuormasimme kärryihin, reunoja korottaen, niin paljon tavaraa, kuin saimme mahtumaan. Kuormasta tuli niin korkea, ettei isoäitini suostunut nousemaan kuorman päälle. Hän käveli Heinjoelta Selänpään asemalle, jossa pääsi junaan.

Aamulla puoli kuuden aikaan naulasin kaksi lehmäämme kytkeystään kärrynperään. Isoäitini ja kolme veljeäni, nuorin 3 vuotta, olivat valmiit lähtemään 16.6.1944 vähän ennen kuutta aamulla. Minä en päässyt lähtemään. Heinjoki kuului sotatoimialueeseen ja kaikilla siellä olleilla täytyi olla oleskelulupa ja minun lupaani oli talvella 1944 lyöty leima: ”Ei saa poistua paikkakunnalta ilman viranomaisten lupaa”. Meitä nuoria poikia ja muutamia vanhempia miehiä oli talven aikana kutsuttu kuuntelemaan luentoja tehtävistä, joihin meidät voitaisiin määrätä, esim. tulipalot tai aseettomat hätätapaukset.

Aamuinen olo oli melko ankea valvotun yön jälkeen jäätyäni yksin kotiin. Lähtijät olivat ottaneet lähes kaikki ruokatarvikkeet mukaansa. Löysin kuitenkin vähän kermaa, josta ryhdyin vispilällä kirnuamaan voita. Tätä tehdessäni sisään astui kolme suomalaista hyvinaseistettua sotilasta. Miehet kyselivät ruokaa, mutta sanoin ettei sitä ole. Miehet myönsivät lähteneensä pakomatkalta. He kertoivat tykkitulen ja ilmapommitusten olevan niin ankaria, ettei siellä pysy hengissä. Sanoivat jättäneensä puolustusasemat monta kertaa. Miehet lähtivät ja näin niiden menevän naapuriin. Kävin myöhemmin katso-massa. Ovi oli murrettu.

Kävin vielä katsomassa vasikoiden vointia, vettä oli järvenvedessä ja ruokaa laitumella. Nuori sika oli jäänyt navettaan ja laitoin sille ruokaa useammaksi päiväksi. Lisäksi niitin nupullaan olevasta apilasta lisää rehua porsaalle.

Näin jätin synnyinkotini aikoen palata huolehtimaan eläimistä myöhemmin. Matka viivästyí kuitenkin. Tein lyhyen matkan salaa vuonna 1984. Paikalla voitiin olla noin puoli tuntia.

Kotipihalta lähtiessäni seurasin taivaalta Viipuria pommittavia venäläisten lentokoneita. Taivas hehkui punaisena Viipurin suunnassa. Jatkoín matkaani Tuokkolan puolelle Mattilan taloon, jossa oli koolla muitakin nuoria. Mattilan Olli soitti mandoliinia.

Seuraavana päivänä olin Väinö-enoni kanssa säkittämässä viljaa taloissa. Yritimme saada tavaraa tienvarteen. Kuljetuskaluston puutteessa työ jäi tyhjäksi. Ollessamme Utkon tilalla säkittämässä, pihaan ajoi suomalainen sotilas hevosella kärryineen. Mies sanoi etsivänsä omaa joukko-osastoaan. Kyseli tietä eteenpäin ja oli utelias tietämään, olisiko tiellä vartiopaikkoja. Kurkkasin miehen kuormaan ja huomasin siinä olevan pääasiassa siviilitavaraa. Epäilykseni heräsivät. Neuvoin tien Tuokkolanjärven ja Taavetinlammen välisellä harjulla olevaa tietä ja sanoin, että ehkä järvien välinen silta olisi var-tioitu. Mies tuli vähän levottoman tuntuiseksi kysellen olisiko muita mahdollisia teitä. Emme ”osanneet” neuvoa muuta tietä.

Sen päivän iltana kokoontuimme Tuokkolan Perätaloon, jossa meitä oli taas koolla kolme poikaa. 18-vuotias Olavi oli päässyt lomalle armeijasta. Radiossa oli ilmoitettu, että sotilaiden lomat oli peruutettu, mutta Olavi halusi vielä käydä äitinsä kotitalossa Noskuan kyässä. Lainasin hänelle pyörän ja hän lupasi palata seuraavana päivänä.

Hälytystehtävissä olin juossut monta kilometriä ja kantapäätäni oli hiertynyt rikki. Se turposi ja särky oli kova, liikkuminenkin vaikeaa. Muistin vanhan kotikonstin vaivan hoitamiseksi. Sain kerättyä vähän jauhoja aitan lattialta. Jauhoista ja vedestä tein sakeaa puuroa, jonka laitoin kipeälle kantapäälle ja jalka vielä pakettiin. Jalkaa särki koko yön ja jo kolmas yö jäi vähälle unelle. Seuraavana päivänä liikkuminen oli huonoa. Olli palasi reissultaan ja Terhon sodassa oleva serkku tuli käymään lähellä olevassa kodissaan. Hän sanoi heidän tykkiensä olevan asemissa Heinjoen lentokentän laidassa.

Perätalon omistaja Juho (Jussi) oli pakannut tavaransa ja oli tiellä siinä toivossa, että saisi kuljetuksen tavaroi-leen. Jussi poikkesi hetkeksi meitä katsomaan. Hänellä oli mukanaan vähän nuuskan kaltaista pölytupakkaa. Olavi ja Terho olivat tupakkamiehiä. Jussi sanoi sitä oleavan hänellä lisää, jos se kelpaa. Minä olin kova lukemaan ja kun en kipeän jalkani takia pystynyt paljon liikkumaan, kysyin Jussilta, onko hänellä mitää luke-mista. Ja kun Jussi sanoi sitä olevan, lähdin hakemaan. Kirjoja olikin runsaasti. Kirjoja katsellessani näin kookkaan lasipurkin, jossa oli mansikkahilloa. Sokeri oli kortilla, joten en uskonut sen olevan sokeroitua. Mais-toin sitä lusikalla vähän, kyllä se aitoa oli. Vihjaisin pojil-le hillosta ja pojat kilvan riensivät sitä hakemaan. Jussi luuli poikien tupakkaa hakevan.

Ruokapulan vaivaamina päätimme lähteä kalaan. Valmistimme pioneeriongen. Laitoimme tykinhylsyyn 12 pötköä dynamiittia, tulilangan ja nallin vielä päähän. Menimme Tuokkolanjärvelle paikkaan, jossa oli kallio-pohja ja noin kaksi metriä vettä. Sytytimme tulilangan ja panos veteen ja raivokas soutu paikalta, koska lanka oli kovin lyhyt. Panos toimi hyvin ja kalaa tuli. Veimme kalat lähitaloon, jossa tytär Annikki lupasi seuraavana aamuna paistaa kalat.

Kalat jäivät paistamatta ja syömättä muiden kiireiden takia. Olimme päättäneet mennä ajoissa nukkumaan monen valvotun yön jälkeen. Ilma oli pilvinen ja sodan äänet eivät suuremmin kuuluneet. Näimme kyllä ohikul-kevalla tiellä erittäin väsyneiden suomalaisten sotilaiden marssivan ohi. Jo noin kuuden aikaan illalla tuli mök-kiimme nuoren vänrikin johtamana joukkueen verran väsyneitä sotilaita. Miehet nukahtivat heti ja mökki oli tupaten täysi. Taas kolme poikaa valvoi ulkona. Yöllä noin yhden aikaan sotilaat lähtivät.

Jalkaani laittama haude oli poistanut säryn ja ottaessani kääreen pois jalasta, mätäpesäke puhkesi ja jalka parani hyvin. Sotilaitten lähdettyä menimme heti nukkumaan. Uni jäi taas lyhyeksi. Kolmen aikaan aamulla Arvo-enoni oli ikkunan takana meitä herättämässä. Eno oli hakenut meitä muistakin taloista. Ilman tätä herätystä, olisivat herättäjät voineet olla venäläisiä. Heinjoen kunnan esikunnan viimeiset toimihenkilöt olivat lähteneet vähän puolenyön jälkeen ja tähän jälkijoukkoon me liityimme.

Jonkin aika metsässä oltuamme jatkoimme matkaa Kääntymälle, jonne saavuimme noin kuuden aikaan aamulla. Kylä oli tyhjä. Olimme Illin talossa amupäivän. Iltapäivällä esikunta jatkoi matkaa Joutsenoon. Pojat löysivät kylästä polkupyörän. Lähdimme Kääntymältä kohti Noskuan kylää Antrean puolelle. Vähän matkaa kuljettuamme saavuimme paikkaan, jossa oli miehiä vahvistamassa puolustusasemia Kaltoveden ja Noskuanjärven välisellä kannaksella. Mieleeni on jäänyt kuumas auringonpaisteessa asemia kaivavat hikoilevat miehet ja talvisodan aikana tykistötulen tuhoama metsä.

Tälle linjalle oli pysähtynyt venäläisten hyökkäys talvisodassa ja tähän samaan paikkaa pysähtyi myös vuonna 1944. Myöhemmin olen lukenut tässä paikassa käydyistä kovista taisteluista. Kesäkuun 26. päivänä venäläiset yrittivät läpimurtoa kovan tykistötulen ja panssarivaunujen tukemana. Suomalaisilla oli vain kaksi panssaritorjuntatykkiä. Venäläiset tuhosivat niistä toisen miehistöineen jo aivan sodan alkuvaiheessa. Ainoalla tykillä toimi ampujana Humppilassa syntynyt alikersantti Kauko Tuomala. Tämän miehen taito ja peräänantamattomuus johtivat siihen, ettei läpimurtoa tullut. Sen päivän aikana Tuomala tuhosi 8 panssarivaunua, useita rynnäkkötykkeitä ja venäläisiä suorasuuntaustykkeitä. Tuomala oli ajoittain jopa yksikin tykillä. Lopulta venäläiset saivat täysosuman tykkiin. Tykki tuhoutui ja Tuomala silpoutui. Seuravana päivänä eli 27.6.1944 Tuomalasta tehtiin Yli-päällikön päiväkäskyllä Mannerheimristiritari n:o 134.

Jatkoimme matkaamme Olavin äidin kotitaloon Noskuaan. Jäimme taloon yöksi ja saimme siellä ruokaa. Talo sijaitsi aivan tien vieressä ja illalla ulkona ollessamme tapasimme kaksi heinjokelaista ylikersanttia polkupyörineen. Kerroimme heille Kääntymän kylän jääneen tyhjäksi, kun lähdimme sieltä. Ylikersantit jatkoivat matkaa rintamalle päin. Se päivä oli 19.6.1944. Noskuasta lähtömme jälkeen tulimme ison peltoaukean reunaan ja näimme meitä kohti tulevan noin 60 koneen lento-laivueen. Menimme näkösuojaan, kun uskoimme koneiden olevan venäläisiä ja emme uskoneet Suomella olevan niin paljon koneita. Meidät ohitettuaan ne joutuivat voimakkaan ilmatorjuntatulen kohteeksi. Pettymyksemme oli suuri, kun emme nähneet yhdenkään koneen putoavan. Onneksi, sillä koneet olivat saksalaisia ja ne olivat matkalla Immolan kentältä Viipuriin Ihantalan

suunnasta hyökkäviä venäläisiä tuhoamaan. Myöhemmin olen kuullut, että tällä laivueella oli aivan ratkaiseva merkitys Ihantalan taisteluissa.

Seuraaava yöpymispaikkamme oli suuren ja komean talon sauna. Väki oli lähtenyt ja talo oli autio ja tyhjä. Olivat kai lähtiessään kylpeneet, koska sauna oli vielä lämmin.

Lomalla ollut Olavi lähti seuraavana päivänä Joutsenoon menevää tietä etsiäkseen omaa Itä-Karjalasta palaavaa joukkoaan. Me Terhon kanssa lähdimme Lappeenrantaan menevää tietä. Tällä tiellä oli niin kova liikenne, että karja ja jalkaisin kulkevat ihmiset kulkivat tien ulkopuolella. Sotilasajoneuvot täyttivät tien ja evakokuormia ohjaavat hevosmiehet olivat lujilla.

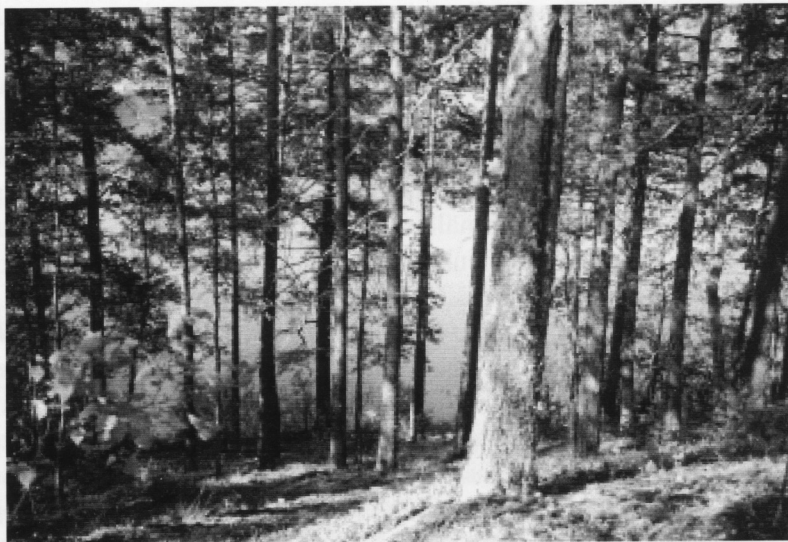
Lappeenrantaa lähestyessämme tapasimme meitä vähän vanhemman Niilon. Hän oli sodassa haavoittunut niin pahoin päähän, että oli ollut Ruotsissa sairaalahoitossa ja vapautettu asepalveluksesta. Niilo järjesti meille kortteerin. Hänen serkkunsa oli naimisissa Lappeenrannan kaupunginjohtajan kanssa. Nukuimme yöme kaupunginjohtajan salissa. Aamulla tein ikävän havainnon. Housujeni takamus oli kulunut puhki. Sain rouvalta neulan ja lankaa. Terho ryhtyi räätäliksi. Minä makasin salin lattilla vatsallani housut jalassa ja Terho parsi. Varoittelin räätäliä ompelemasta niitä alushousuihin kiinni. Korjaus onnistui niin hyvin, että housut kestivät koko loppumatkan.

Seuraavan yön vietimme Lemillä erittäin suuressa ja mustassa tuvassa. Oli varmaankin ollut savutorppa aikoinaan. Ikkunat siinä olivat kovin pienet. Yöpyjiä oli paljon. Oli tuttujakin, yksi perhe oli Kääntymän kylästä. Seuravana päivänä tavoitin oman perheeni Valkealassa. Terho jatkoi matkaa yksin.

Oli juhannusatto. Samassa ryhmässä oli paljon tuttuja. Illan tullen ryhdyimme majoittumaan metsään. Minä, joka tähän asti olin nukkunut sisätiloissa, tätä vähän ihmettelin. Matkalaiset kertoivat nukkuneensa kaikki yöt ulkona. Niin minäkin asetuin viettämään yön nuotiolla, jonka eräs naapurinperhe oli sytyttänyt. Sappaat vain jalasta, jalat löytämäni paperisäkkiin, reppu pään alle ja uni tuli.

Juuri kun olin nukahtanut, heräsin itkuun ja hälinään. Yö oli pimeä ja nuotio kipunoi. Naapurin pikkupoika oli illalla kiedottu täkin sisään nuotion lähelle. Täkki oli syttynyt kipinöistä palamaan. Täkki rullattiin auki ja pieni kytevä palopesäke saatiin sammumaan. Pojat rauhoituivat ja yön vietto jatkui. Seuraavaksi herätti sade. Olin taas juuri ehtinyt nukahtaa. Mitään paperisäkkiä parempaa sateen suojaa ei ollut. Yö oli kylmä ja siinä aamuyö jotenkuten torkuttiin pienen savuavan nuotion äärellä.

Olimme Kymi-yhtiön mailla. Lähellä oli suuria peltoja ja niillä suuria latoja, joihin ihmiset olivat hakeutuneet suojaan. Menin vaatteet märkänä aamulla yhteen latoon. Juhannuspäivä oli sateinen, tuulinen ja kylmä. Yritin juoksemalla ja hyppimällä pysytellä lämpinä suuressa harvaseinässä ladossa. Siellä yön viettäneet olivat pysyneet kuivina.

Väinö-enoni oli käynyt Selänpään asemalla tutustumassa tilanteeseen, koska sieltä oli luvattu kuljetus lehmille ja karjanhoitajille. Asemalla vallitsevan ruuhkan vuoksi meitä kiellettiin sinne menemästä. Eno liikkui polkupyörällä ja hän oli paluumatkalla poikennut päätieltä sivussa olevassa Kymi-yhtiön kartanossa. Hän oli saanut luvan meidän joukollemme mennä sinne yöksi.

Ennen iltaa läksimme ajamaan karjaa ja hevosia kuormineen muutaman kilometrin päässä olevaan kartanoon. Perille päästyämme aurinkokin näyttäytyi. Vastaanotto oli hyvä. Karja saatiin navettaan ja ihmisillekin oli hyvät majoitustilat. Myös hyvää keittoa oli tarjolla. Saunakin oli lämmitetty. Jos aattoyö ja juhannuspäivä olivat olosuhteiltaan kestokyvyn rajoilla, tämä korvasi ne. Juhannuspäivän iltana saamamme kohtelu tuntui niin hyvältä, että sen muisto lämmittää vieläkin.

Seuraavana päivänä saimme siirtyä Selänpään asemalle. Koko aseman seutu oli täynnä ihmisiä, hevosia kuormineen ja karjaa odottamassa lastausta. Isoäitini, äitini, nuorin veljeni ja lehmät pääsivät junaan. Asemalla näin kapteenin puvussa olevan lääkärin apulaisineen antavan ensiapua. Näin hänen tekevän nurmikolle levitetyn vaatteiden päällä samanlaisen tulehtuneen kantapään leikkauksen, jonka olin saanut kotikonstein hoidetuksi.

Me hevosilla ja polkupyörillä liikkuvat jatkoimme matkaa. Meitä oli muutaman hevosen ryhmä, kaikki tuttuja keskenään. Määränpää oli Marttilan pitäjä Turun ja Porin läänissä. Miehillä oli karttoja mukana ja myös viranomaisilta saatiin tietoja kulkureiteistä ja yöpymispaikoista.

Lahden kaupungin läpi ajaessamme 12-vuotias veljeni, jonka pyörän kumi oli puhjennut, istui pyöräni tavaratelineellä. Kadun varrella poliisi huusi ohi ajaessamme: "Poika pois pyörän päältä!" Vastasin poliisille: "Antaa pojan istua, kun se on istunut jo monta päivää!" Jatkoin

pysähtymättä menoa eikä poliisikaan perään lähtenyt. Ohitimme myös Lahden hyppymäen, jota veljeni piti päästä katsoman.

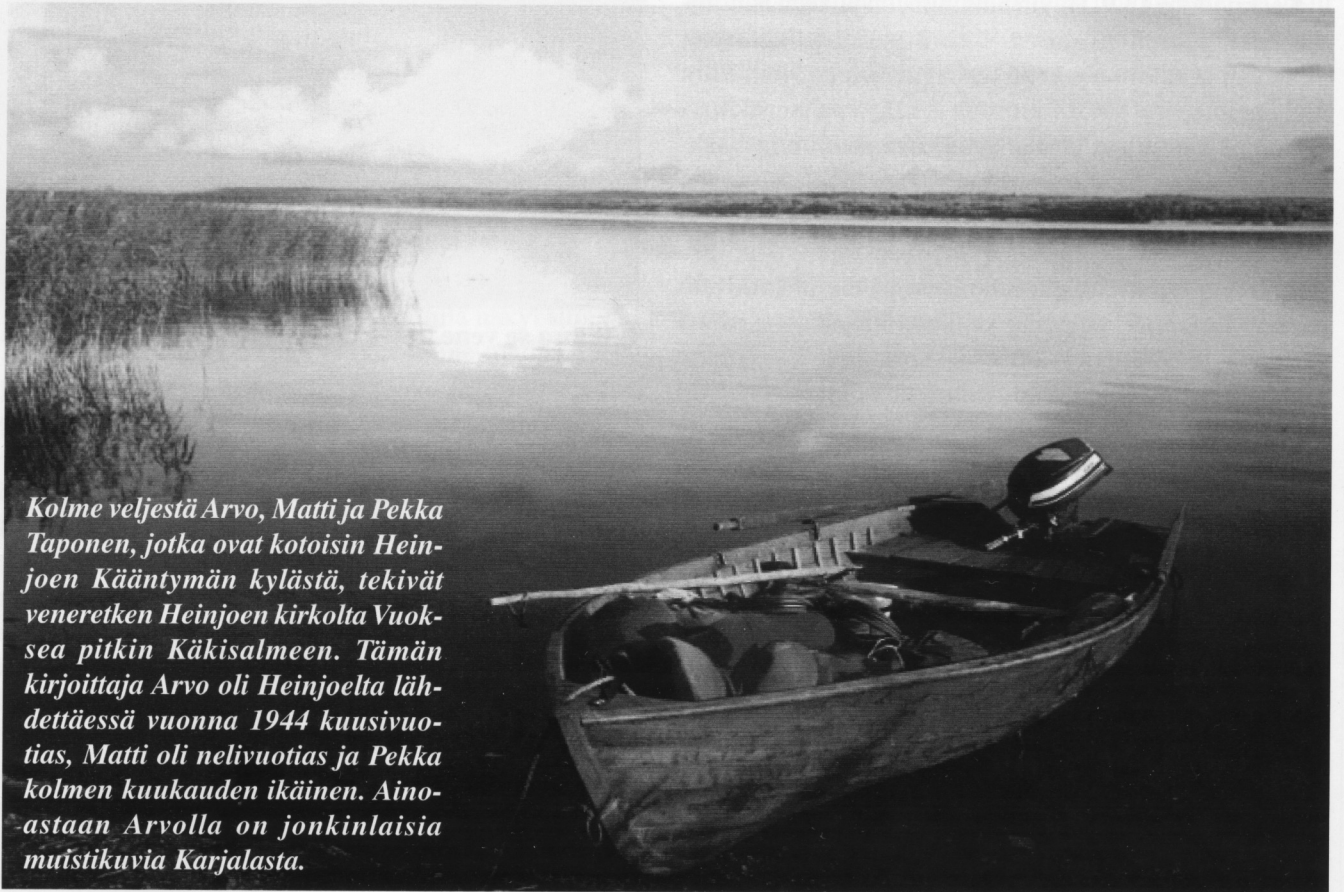
Matkareittimme jatkui Hl. Kosken, Lammin, Turengin, Janakkalan ja Rengon kautta Tammelan kylän Portaankoululle. Tämä oli yksi yöpymispaikoistamme, missä oli myös järjestetty ruokailu. Täällä olimme lähinnä lopullista sijoituskuntaamme Pusulaa. Viimeisen yön vietimme matkallamme Someron kirkokylän koululla. Saavuimme Somerolle hyvissä ajoin ennen iltaa, jossa menin parturiin. Hämmästykseni oli melkoinen. Tukkanani leikkaamaan tuli neitonen, joka oli meille perhetutuksi tullut tyttö. Olin tutustunut häneen talvisodan jälkeen Perniössä evakossa ollessamme. Tukka leikattiin ja kuulumisia vaihdettiin. Sen jälkeen en tätä Eilaa ole tavannut.

Somerolta lähden jälkeen pysähdyimme Tl. Kosken kirkonkylässä. Hevosemme Poku oli matkalla ruvennut ontumaan etujalkaansa. Vanhemmat miehet uskoivat kengän alkaneen painaa sen jalkaa. Sain kengitysvälineet muilta matkalaisilta. Olin jo pikkupoikana ollut seuraamassa isäni kengittäessä hevosta. Jo 15-vuotiaasta olin opetellut kengittämistä. Kengitin jalan ja ontuminen loppui. Vanhojen hevosmiesten diagnoosi oli oikea. Saavuimme Marttilan kirkonkylään, Maamiesseuran Kuokan talolle iltapäivällä. Muu perhe ja karja olivat ehtineet aikaisemmin perille.

Sijoituspaikaksemme tuli Laurilan kylän Peltomäen talo. Saimme asuttavaksemme mökin, jossa oli pieni karjarakennus. Talon isäntä ja emäntä olivat keväällä avioituneet. Eino oli 23-vuotias ja hän oli Karhumäessä haavoittunut niin pahoin, että hänet vapautettiin sotapalvelusta. Aina tarvittaessa osallistuimme talon töihin. Täältä muutimme 1946 keväällä Nummelle ja vielä saman vuoden puolella Pusulaan, josta tuli pysyvä sijoituskuntamme. Pitkä matka oli päättynyt.

Hannu Tyysteri

SYYSRETKEMME VUOKSELLA VUONNA 2000

Kolme veljestä Arvo, Matti ja Pekka Taponen, jotka ovat kotoisin Heinjoen Kääntymän kylästä, tekivät veneretken Heinjoen kirkolta Vuoksea pitkin Käkisalmeen. Tämän kirjoittaja Arvo oli Heinjoelta lähdettäessä vuonna 1944 kuusivuotias, Matti oli nelivuotias ja Pekka kolmen kuukauden ikäinen. Ainoastaan Arvolla on jonkinlaisia muistikuvia Karjalasta.

Meillä oli tarkoitus tehdä veneretki Vuokselle. Matti kokeneena Pohjankävijänä valittiin retkemme johtajaksi. Veneemme oli noin viisimetrinen puuvene airoineen ja lisäksi veimme perämoottorin mukana. Varusteet piti ottaa syksyisen sään mukaisesti, lisäksi viikon muona kolmelle miehelle ja kuukauden viisumit varmuuden vuoksi.

Venematkamme oli sovittu aloitettavaksi Heinjoen kirkkorannasta Kaltovedelle ja siitä niin pitkälle kuin pääsisimme. Kartan olimme ostaneet Viipurin torilta ja se oli hyvin epätarkka.

Maanantai 11.9. Lähdimme Pusulasta aamulla aikaisin vene auton perässä kohti Viipuria. Venäjän tulli oli kovasti kiinnostunut veneestämme ja siitä mihin sillä menisimme. Tulimme Viipuriin kuitenkin hyvissä ajoin. Heinjoen kirkolle matkatessamme poikkesimme Kääntymälle Noskuan rannalle ja ruokailimme Kaurasen jokisuulla. Ajelimme veneellä Noskuan selän yli ja ihailimme maisemia. Illan suussa lähdimme Heinjoen kirkolle ja leiriydyimme kirkkosillan kupeelle pilkkopimeässä.

Tiistai 12.9. Joimme aamukahvit kirkkosillalla pienessä tiikusateessa. Puutavara-autoja ja työväkeä meni sillan yli Tuokkolaan päin. Työnsimme veneen lastattuna

sillalta Kaltoveden puolelle. Auton ja trailerin ajoimme Viipuriin ja palasimme taksilla takaisin.

Vihdoinkin vesille. Väylä oli sokkeloinen ja matkalla oli useita pieniä idyllisiä saaria. Ylitettyämme pienet Kirkko- ja Lammassaarenselän tulimme Törräinsalmeen, jossa vesi oli aika matala ja pohjakivet selvästi näkyvissä. Sen jälkeen oli Rainion salmi ja kolmantena hyvin kapea juuri veneellä mentävä Lauuinsalmi, josta aukeni eteemme kaunis noin 7 km pitkä Kaltovesi. Olimme aivan sanattomia. Täysin hiljainen erämaamaisema. Vesi oli kirkasta ja kalasääski kaarteli järven yllä. Nousimme maihin Karhusaaren rantaan ja teimme kahvitulet. Siinä samalla keräsimme kauniita kanttarelleja.

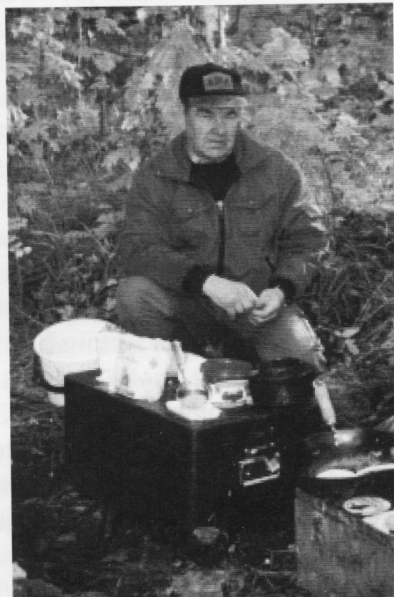
Kaltovedeltä käännyimme pitkään Uitukansalmeen, joka oli paikoitellen aika matala. Täältä eteemme aukeni vihdoin mahtava Vuoksi. Alkoi pimetä, joten leiriydyimme pieneen Vuoksen saareen Kuparsaarta vastapäätä. Iltanuotiolla tarinoimme päivän tunnelmista ja varsinkin Vuoksesta. Vuoksi on 150 km pitkä ja siitä on enää vain 13 km Suomen puolella. Vuoksi juoksuuttaa Suomen suurimman vesistön Laatokkaan. Imatran ja Tainionkosken voimat ovat Suomella ja Enson sekä Rouhialan vei Stalin Leningradin asetehtaiden sähköntarvetta varten.

Rouhialasta vedettiin linja heti Talvisodan jälkeen Lenin-gradiin eli Pietariin.

Keskiviikko 13.9. Hyvin nukutun yön jälkeen nautimme aamupuuron ja kahvit. Leirin purku ja varusteet veneisiin ja lähdimme kohti uusia maisemia. Noin 8 km ajeltuamme virta alkoi voimistua ja näkyä pahannäköisiä pyörteitä. Ohitimme Vitsaaren oikealta ja tulimme Paakolan kosken niskalle. Laskimme rantaan vasemmalle puolelle päiväkahville pohtimaan tilannetta. Kosken niskalla oli venäläismies virvelöimässä ja siikaa tuli. Pohdinnan tuloksena puimme liivit päälle ja siitä vain kosken laskuun. Pekka oli keulassa tähytjänä, minä keskellä ja Matti perässä ohjasi venettä. Laskimme kosken keskiuomaa, kaasun pidimme pohjassa ja hyvin meni. Noin 7 km:n ajon jälkeen tulimme Äyräpään ja Vuosalmen koville taistelupaikoille. Vuosalmen puolella näkyi venäläisten pystyttämä korkea muistomerkki. Kävimme katsomassa räjäytetyn Äyräpään kirkon raunioita ja suomalaisten pystyttämää muistomerkkiä. Vuoksi laajeni täällä 2-3 kilometriä leveäksi noin 13 kilometrin pituudelta ja kapeni sitten noin puolen kilometrin levyiseksi Oravaniemen salmeksi. Alkoi olla aika etsiä leiripaikka. Ajoimme vasemmalle Päiväkivenkylän rantaan.

Torstai 14.9. Jatkoimme aamuaskareiden jälkeen Vuoksea alas kohti Kiviniemeä, jonne leiristämme oli noin 13 km. Vuoksi virtasi täällä noin parin kilometrin levyisenä. Vanhan Vuoksen suu näkyi vasemmalla Noisniemen kylän kohdalla.

Tulimme Kiviniemeen. Virran voima koveni kosken niskalta. Matti käänsi veneen vasemmalle eräänlaisen hotellin rantaan. Matti ja Pekka lähtivät tutkimaan, kuinka päästään eteenpäin. Bensiinikin alkoi olla lopussa. Minä jäin veneelle vahdiksi. Laiturille ajoi Lada. Kuljettaja alkoi esitellä kalansaalistaan. Auto oli täynnä kala-laatikoita. Suuria kuhia, ahvenia, ankeriaita, siikaa ja muutama lohi. Hotellista tuli kokki ja ankara kaupanhieronta alkoi. Kalat oli ilmeisesti pyydetty alapuolisesta Suvantojärvestä tai Laatokalta. Lopulta pojat tulivat. Bensa oli pitänyt hakea Sakkolasta asti.

Kahvilla kaltoveden rannassa.

Liikkuu se vene kuivallakin (joen pohjassa) maalla.

Neuvoteltuamme päätimme luopua Kiviniemen kosken laskusta. Koski on 900 metriä pitkä ja putouskorkeutta on 3-4 metriä. Veneemme olisi tullut päreinä alas. Tässä kohtaa oli kannas vuoteen 1868 Vuoksen ja Suvannon välissä ja Vuoksi virtasi Käkisalmen kautta Laatokkaan. Kiviniemen kannas puhkaistiin valtiovallan toimesta ja Vuoksen pinta laski noin 4 m. Vuoksen varsille tuli uutta peltoa tuhansia hehtaareita. Nyt näitä peltoja ei juuri näy. Vanha Vuoksen uoma Käkisalmeen jäi paikoitellen vähävetiseksi. Päätimme kääntyä Kiviniemestä takaisin Vanhan Vuoksen suulle ja siitä jatkasimme noin 8 km Vuokselaan.

Nousimme maihin Vuokselan kirkkorannassa. Kirkko oli pystyssä mutta täysin heitteillä ja häväistynä. Uusrikas oli ilmeisesti vallannut kirkkomäen. Suuret ja vihaiset susikoirat rähisivät aitauksessa kirkkomäellä. Yht'äkkiä kaksi niistä oli kimpussamme. Hädissämme annoimme niille korppuja taskuistamme. Hetken kuluttua koirat olivat kavereitamme ja olisivat jopa lähteneet mukaamme. Jatkoimme eteenpäin kunnes eteen tuli noin 7 km pitkä Torhonjärvi. Leiriydyimme Torhonjärvellä kiviseen niemennokkkaan. Järvi ympäristöineen vaikutti asumattomalta.

Perjantai 15.9. Taas kohti uusia seikkailuja. Sää suosi meitä, nytkin oli hieno auringonpaiste. Torhonjärven alapäästä löytyi etsinnän jälkeen kaislikkoinen ränni, jota päästiin eteenpäin. Maisemat olivat kauniita. Mokit puuttuivat rannoilta, ainakin vielä. Virta kapeni ja vesi väheni, että meillä meni lopulta veneen vetohommiksi. Eräs kannas oli noin 200 mk leveä. Tulimme Tiurin maantiesillalle ja joki kuivui tykkänään. Sillan alusta oli melkein kuiva. Sillalla oli miehiä töissä. Matti värväsi sieltä kuusi nuorta miestä, jotka kantoivat veneemme ja varusteemme pahimman paikan yli. Vuoksi alkoi taas suurentua. Idyllisiä ja rauhallisia lahdekkeita oli joka puolella. Katsoimme komealta kallioniemeltä leiripaikan. Söimme hernekeittoa nuotiolla ja sitten yöpuulle. Tämä osuus oli matkamme hankalin.

Lauantai 16.9. Heräsimme pyssyjen paukkeeseen. Kaksi sorsastajaa ampui haulikot tyhjiksi aivan leirikalliomme juuressa. Paukut oli ehkä tarkoitettukin meille aamuhätykseksi. Rannoilla alkoi näkyä asutusta ja maisemat olivat vehmaampia. Räisälää lähestyessämme tulimme Tuulaskosken sillalle ja sen jälkeen saavuimmekin Räisälän kirkolle. Nousimme maihin kirkolle vievän maantiesillan juurelta.

Lähdin Pekan kanssa tutkimaan Räisälän kirkonkylää, Matti jäi vuorostaan venevahdiksi. Täydensimme kaupasta muonavarastoamme, bensiiniä emme saaneet. Ihmisiä oli perunannostossa. Käsipelillä näkyi sujuvan. Ajoimme hieman alaspäin ja nousimme maihin vastapäätä Ivaskon hovia. Keitimme kahvit ja otimme pienet päiväunet. Kyllä tällä reissulla on stressistä päässyt. On sellainen kiireettömyyden tuntu, kun seuraa täkäläistä elämää. Ihmisillä on aikaa olla ongella keskellä päivää. Unnon kosken laskimme kovaa vauhtia Matin ollessa peräsimmä. Vuoksi leveni järveksi, leiriydyimme kauville Läheniemelle. Tänään matkasimme noin 15 km.

Sunnuntai 17.9. Suunnistimme aamupuuron jälkeen Vuoksijärvelle. Kartalta mitaten järvellä on pituutta noin 17 km. Tavattomasti saaria, kaikki ovat asumattomia. Vesi puhdasta ja kirkasta. Poikkesimme erääseen kauniiseen hiekkarantaiseen saareen uimaan ja kahville. Järvi suureni ja aallokko koveni. Tulimme lopulta Käkisalmen Venesatamaan ja ajoimme rautatiesillan alta kohti Käkisalmen linnaa. Ennen linnaa oli kivinen ja kiivas koski, jonka laskimme veneen pohja kivissä kolisten. Laskimme linnan suvantoon ja nousimme maihin linnan muurin juurelle. Kävelimme muurinharjaa pitkin linnan ympäri.

Linna on rakennettu v. 1580 muinaskarjalaisen linnoituksen paikalle. Se on vaihtanut omistajaa monta kertaa. Päätimme, että tällä kertaa emme jatka pidemmälle. Laatokalle ei olisi ollut kuin kivenheiton matka, mutta emme sinne syystuulien aikaan yrittäneet. Linnan kosken ylösouseminen meille vasta urakka oli. Kaksi veti venettä rannalta köydestä ja kolmas oli veneessä sauvomassa. Yövyimme satamaa vastapäätä olevassa pienessä saarella. Teimme komean nuotion, jotta saimme itsemme kuiviksi. Kukaan ei tullut kysymään leiriytymislupaa. Tämän viimeisen yön nukuimme makuupusseissa taivasalla.

Maanantai 18.9. Heräsimme virkeinä hyvin nukutun yön jälkeen. Aamutoimet tehtyämme suuntasimme kohti Käkisalmen satamaa, joka oli vajaan kilometrin päässä. Jätimme veneen rantaan ja lähdimme kaikki tutustumaan Käkisalmen kaupunkiin. Kävelimme Torikatua pitkin torin laidalla olevaan kahvilaan. Toria hallitsee vielä suurikokoinen Leninin patsas. Torikansa ja kauppiat ovat takapihalla.

Kun poikkesimme rautatieasemalla kuulimme pitkää aikaa Suomen kieltä. Niin asema kuin monet muutkin rakennukset ovat suomalaisajalta. Rintamahan ei ulotunut Käkisalmeen asti. Talvisodan pommituksissa tosin oli tuhoutunut paljon rakennuksia mutta Karjalan takaisinvaltauksen jälkeen alkoi kova jälleenrakennus.

Olimme olleet reissussa viikon ja päätimme lähteä paluumatkalle. Automme ja venekärrymme olivat Viipurissa Druzbhan edessä. Matti lähti etsimään kuljetusta, Pekka ja minä jäimme veneen luokse satamaan. Hetken päästä paikalle ajoi valtava 5-akselinen Kamaz-rekka. Hämmästyksemme Matti nousi siitä ja sanoi, ettei muuta löytänyt. Vene ja varusteet nostettiin lavalle ja ajoimme Kiviniemen kautta kohti Viipuria. Viipurista hieman rähjäisen näköiset sissit suuntasivat kohti Tynkä-Suomea.

Ajatuksia matkaltamme

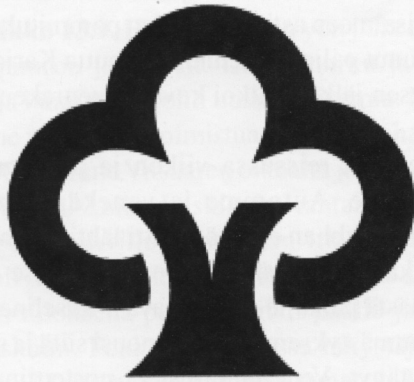
Retki onnistui hyvin ja näimme Vuoksen koko mahtavuudessaan sekä sen rannat Heinjoelta Kiviniemen koskelle ja sieltä Vanhalle Vuokselle. Venematkaa kertyi noin 120 km, josta osan kuljimme soutaen. Vetämään jouduimme vain noin puolen kilometrin matkan. Potkuriikin säilyi ehjänä oudoissa vesissä tarkan perämiehen ansiosta. Toisinaan oikeaa väylää ei tahtonut löytyä ja tuli umpiperä vastaan.

Luonto oli matkamme varrella kaunista ja suurimmaksi osaksi asumattomaa. Paikallisilla leiriytyjillä oli samanlainen maku kuin meillä, sillä valitsemiltamme kauniilta leiripaikoilta jouduimme aina ensin siivoamaan edellisten kävijöiden jäljet. Pölläkkälässä, Vuokselassa ja Räisälässä oli taloja. Samoin Vuoksen Suotniemessä ja Näpinlahden kylässä. Niinsanotut kesämokit puuttuivat käytännössä kokonaan. Varsinaista maataloutta emme nähneet. Vedet olivat yllättävän kirkkaita. Ihmiset, joita tapasimme, olivat hyvin ystävällisiä. Mitään turvallisuusongelmia ei ollut. Syyskuun yöt olivat pimeitä, kukaan ei meitä häirinnyt eikä kysynyt, mitä kulkijoita olemme. Mahtava matka.

Pusulassa 29.5.2001

Arvo Taponen

Kuvat: Pekka Taponen

Merkki siitä, että
saat aina ystävällisen ja
asiantuntevan palvelun
kaikissa raha-asioissasi.

Voit luottaa Säästöpankkiin - aina.

 **Länsi-Uudenmaan
Säästöpankki**

Lohja, Asema, Karjalohja, Karkkila, Nummele, Nummi, Pusula, Sammatti, Saikkola, Kirkkala
www.lusp.fi | lohja@lusp.fi

*Pusulan Kukka ja
Hautausseimistö Vainuori Ky*

MEMORIA

Keskustie 7
03850 PUSULA
Puh. 09-2266 112
Hautauspalvelua vuodesta 1932

Palvelemme teitä kaikissa hautaukseen liittyvissä asioissa.

Pasin
Laatoitus Ky

☎ 0400-472 315

**PUSULAN
TAKSIASEMA
(09) 2266 466**

**LINJA-AUTOLIIKENNE
M. TERVO OY**

Kandolinintie 3 03850 PUSULA
Puh. 09-2263300

Töllin Mylly

Idyllinen maalaismylly
kulttuurimaisemassa.
Myymälästä aidot maalais-
myllyn lisäaineettomat jauhot,
ryynit, hiutaleet.

Töllin Mylly
Osuuskunta
Marttilant. 230
03850 Pusula

Avoimna ke 17-19, la 9-14
Myös omat, perinteisen sekä
luomuviljan jauhatukset.

Tiedustelut puh. 09-2266078

**Kun rakennat tai remontoit
Sinua palvelee**

PUSULAN
★★★★★
URHEILU JA RAUTA

Marttilantie 8 03850 PUSULA
Puh (09) 222 2020

**LIETEKAIVON
TYHJENNYKSIÄ**

Nummi-Pusulan
Suomusjärven, Sammatin,
Karjalohjan ja Lohjan kunnissa

R.Räikkönen
puh. (09) 226 6144
autopuh. 040 510 9994

R NURMI OY

Pusulantie 1079
03810 IKKALA
puh. 09-22420510
fax 09-2262486

Ojantie 14
28130 PORI
puh. 02-6350500
fax 02-6350510

WECKNUR OY

Vaateritie 6
03250 OJAKKALA
puh. 09-2233300
fax 09-2233400

NESTE K. IHAMÄKI

03850 Pusula

Puh. 09-226 6178

Rakennusliike Karkki Oy

*Toimisto- ja liiketila
peruskorjaukset*

p. 0500 473 263
fax (09) 2243 2001

KARHUSEN KAUPPA

MARTTILA

Hauhulantie 10
Puh. 09-2263355

Avoinna ark. 8.00-19.00
lau. 8.00-16.00

Kesä-Heinäkuu
sun. 11.00-13.00

Hunajaa

Parikalla Pusulasta

Terveysteksi!

Hilikka ja Jyrkä Pankka
p. 09-2267212

Ahonestie 341
03850 PUSULA

Hyönölän Autohuolto

03870 Hyönölä
p. 09-226 6010

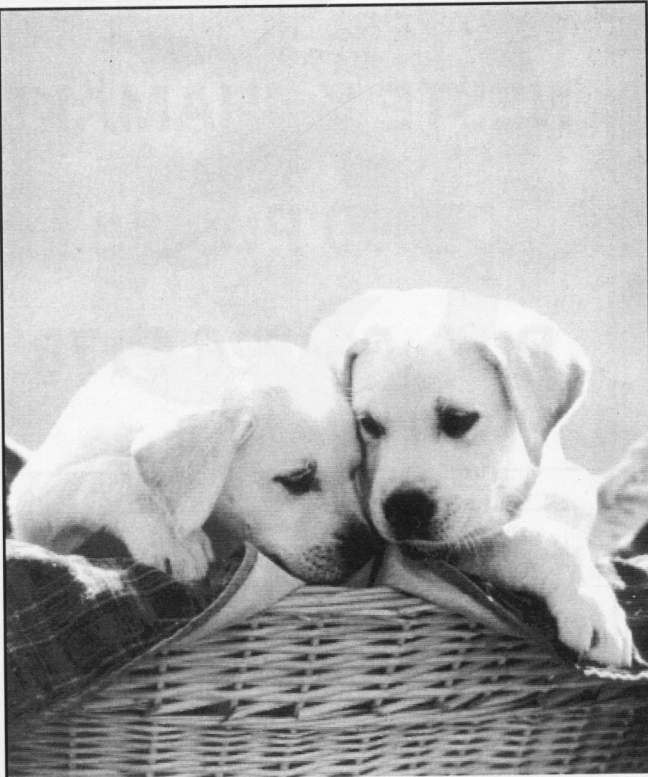
Nummi-Pusulan
Kuntoutus
(09) 226 6530
Pusula

Ota PAINOasiat kevyemmin...

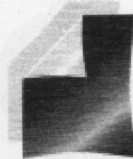
...ja jätä ne meidän huoleksemme!

Karkkilan PAINOPALVELU Oy

Yrittäjätie 53, 03600 Karkkila
Puh. (09) 225 9300, 5681 0802, fax (09) 5681 0800

LÄNSI-UUDENMAAN
OSUUSPANKKI

MARJUT UOTILA OY
TILITOIMISTO

RANTATIE 20, 03850 PUSULA
PUH: 09-225 2500, FAX: 09-226 6560

POHJANTIE 2C 78, 02100 ESPOO
PUH: 09-225 2500

GSM: 0400/0500-472 869

E-MAIL: marjut.uotila@pp.inet.fi

Soraliike Aulis Tiainen
03810 Ikkala
puh. (09) 226 2421

*Toimitamme täytesoria,
seulottuja ja murskesoria.*

PERUNTELIMITSEEN
147.400,-

RANTASALMI
HIIHTALOT

Kevään 2001 tähti
Tule käymään,
niin neuvotellaan Sinun toimitussisältösi!

Metsätähti

KOTO-INSSI OY p. 019-331 555
Suurlohjank. 24, Lohja Ke-pe 11-17, la 11-15 0400-699 478

MAALAUSLIIKE
MATTI RANTA

03850 PUSULA
PUH. (09) 226 6287

Auto-Vasenius Ky

(019) 373 939
Somertonie 1117
09810 Nummi

KOE ELÄMYS

Vietä päivä tai useampi Etelä-Suomen Lapissa
Pusulan Urheilijat-58:n hiihtomajalla
Keräkankareen ulkoilukeskuksessa.
Alueella on käytössäsi: iso takkatupa, makuu-
parvi, keittiö, kaksi saunaa, grillikatos, kota,
laavu kammi, mahtavat suunnistusmaastot
talvella. Koneella tehdyt valaistut ladut.
Luonnonkaunis, rauhallinen ympäristö.
Tiedustelut / varaukset:
puh. 09-226 6113, Veikko Linnakoski